

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Stanislav Vydra. (Nástin životopisný)

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 1 (1872), No. 1, 1--6

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/116990>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1872

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Stanislav Vydra.

(Nástin životopisný. *)

Nejdůstojněji zahájíme zajisté novou činnost na rozsáhlém poli mathematickém upomínkou na muže, kterýž ke konci předešlého a na počátku našeho století co nejvřeleji podporoval i znovuzrození národa našeho i pěstování mathematických věd v jeho lůně a tudíž vzácným vzorem jest pro nynější národní a vědecké snahy naše.

A jelikož co professor universitní zakusil obtíží, jaké souvisely s přechodem od vyučovací řeči latinské k německé, může nám býti zároveň i útěchou v dobách našich, kde pracně přecházíme od vyučovací řeči německé k české, kde snažíme se provésti, co tehdáž již mělo a mohlo býti provedeno, a kde všemi silami máme pracovati, abychom vyplnili mezeru, která tímto zanedbáním povstala.

Stanislav Vydra narodil se 13. listopadu 1741 v Hradci Králové z rodičů Karla a Terezie Vydrových. Vycvičiv se v základních vědomostech literních v domě otcovském, vstoupil r. 1750 do gymnasia kralohradeckého, na kterémž vyučoval času toho jesuité. Skončiv třídy gymnasijsní, vstoupil v říjnu 1757 do řehole jesuitské a odbyv noviciát v koleji brněnské, poslán jest do Klatov, kde po dvě leta (1758—1759) vzdělával se v jazycích klassických, historii a zeměpisu. Na to slyšel v Praze v koleji Klementinské vědy filosofické, při tom neopominul seznámiti se také s jazyky německým a francouzským a

*) Poněvadž nebylo možná sestaviti obsírnější zprávy o životě a působení St. Vydry, podáváme zde stručnou, avšak velmi bedlivě a pěkně sestavenou biografii, již p. dv. sekr. A. Rybička pro *Slovník naučný* byl sepsal.

byl také po celý ten čas svého jazyka mačerského tak pilen, že nabyt již tehda důkladné známosti pravidel a literatury jeho, jakož se byl i seznámil výborně s dějinami domácimi, studovav pilně spisy svého krajana B. Balbína a jiná k věci té se vztahující díla domácí a zahraničná.

Po skončených studiích filosofických r. 1764 zanášel se ještě celý rok matematikou a fysikou a to s tak výborným účinkem, že obrátil na sebe pozornost slavného času toho pražského astronoma Steplinka, tak že mu r. 1766 přidán byl za adjunkta při jeho astronomických pozorováních, v kterémžto způsobu zůstal Vydra čtyry leta, skončiv mezi tím také studie theologické. Byv na to na podzim r. 1769 vysvěcen na kněžství, poslán jest r. 1770 do koleje jičínské, aby tam dle pravidel řádu svého odbyl tak zvaný terciorát. Zde zanášel se vyššími studiiem theologickými a cvičeními řeholními, avšak poslán již ke konci téhož roku do Vilímovy, aby tam ve správě duchovní zastával nemocného faráře. V osadě vilímovské, k níž. příslušela také jezuitská residencí v Golčově Jeníkově, pracoval Vydra s neobyčejnou horlivostí dvě leta (r. 1771—1772) na vinici Páně, jsa opravdovým dobrodincem svých osadníků.

Když byla r. 1772 odstoupením professora V. Zena stolice matematiky na učení pražském uprázdněna, povolán jest Vydra k návrhu Steplinkovu na stolicí tuto, v niž se na začátku nového školního roku 1772—1773 ihned uvázal, byv před tím již povýšen na hodnost mistra čili doktora svobodných umění a filosofie.

Nový úřad tento spravoval Vydra ihned v prvním roce s tak skvělým účinkem, že se mu dostalo pochvaly a uznání se všech stran, a tudíž také pro takovou svou působilost k všeobecnému přání zůstaven na stolicí té i po zrušení řádu jezuitského (r. 1773), ačkoliv nařizeno bylo, že všickni jesuité, kteří času toho byli na universitách, mají stolic svých naprosto prázdni býti.

Vydra, byv takto zůstaven ve svém úřadu učitelském, věnoval se napotom s největší horlivostí zamilovaným uměním mathematickým a užíval všelikých prostředků, aby studium jeho mládeži akademické dle možnosti usnadnil a příjemné učinil. Pročež sepsal hnedle na počátku svého působení učitelského několik praktických pojednání k umění tomu se vztahujících,

kteráž r. 1774 tiskem vyšla s názvy: „*Primæ calculi differentialis et integralis notiones*“; „*Adnotationes in regulas arithmeti-
corum, quas regula aurea ingreditur*“; „*Supplementum tractatus de sectionibus conicis*“, z nichž první spisek r. 1783 podruhé vytištěn byl s titulem „*Elementa calculi differentialis et integralis*“.

Taktéž ukazoval při každé příležitosti, jak důležité, užitečné, anobřz nevyhnutelně potřebné v životě praktickém jest umění mathematické, i táhl se vždy také k tomu, kterak umění to v Čechách a na Moravě od pradávna pilně a platně bylo vzděláváno, a vzdělal u věci té zvláštní spisek r. 1776 v Praze vytištěný „*Historia matheseos in Bohemia et Moravia cultæ, conscripta bono auditorum suorum.*“

Jakožto v spisku tomto ukazoval, kdy se umění to u nás ujalo a kdo byli jeho tam nejčelnější pěstitelé a ctitelé, tak i napotom při každé příležitosti oslavoval památku mužů ve vlasti naší o vzdělávání umění toho zasloužilých. Tak měl 5. prosince r. 1778 ozdobnou řeč latinskou při úmrtní slavnosti k poctivosti J. Steplinka od university pražské zřízené a sepsal i vydal na to obsírný životopis slavného tohoto matematika a hvězdáře „*Laudatio funebris Josephi Stepling coram senatu populoque academico in basilica s. Salvatoris dicta*“ Pragæ 1778, pak „*Vita admodum rev. ac magn. Josephi Stepling At. LL. et Phiæ Doctoris in Univ. Prag. quoad Physicam et Mathesim C. R. Directoris. Adjunctæ sunt nonnullæ virorum celeberrimorum datæ ad Steplingium et Steplingii epistolæ.* A když později r. 1780 působením senátu akademického císařová Marie Teresie postaviti dala poprsí Steplinkovo v síni c. k. knihovny universitní, činil Vydra při odhalení poprsí toho opět řeč latinskou, která taktéž tiskem vyšla „*Oratio ad monumentum a M. Theresia Aug. Josepho Stepling in bibliotheca Clementina erectum rituque solemni dicatum anno 1780 mense Julio habita coram inclyti Bohemiæ regni optimatibus, literario magistratu senatuque acad. a St. Wydra*“ Pragæ 1780.

Jakož r. 1784 bylo nařízeno, aby se počínajíc školním rokem 1784—85 vyučovalo mathematice a fysice jazykem německým namísto dosavadního latinského, neváhal Vydra, třeba že mu u věci té s počátku bylo zápasiti s nemalými nesnáze-
mi,

nařízení tomu co nejbedlivěji dosti učiniti, a pracuje téměř ve dne i v noci na vykládání svých latinských přednášek do němčiny mohl již na začátku příštího školního roku přednáseti žákům umění mathematické v řeči německé a to tak pochopitelně a jadrně, jak to až dosaváde v jazyku latinském činil. Taktéž spisoval ku potřebě svých posluchačů rozličná pojednání mathematická a fysikální v jazyku německém, z nichž některá tiskem vyšla, ku př. „*Sätze aus der Mechanik, welche den Herrn Hörern der angewandten Mathematik vorzutragen pfllegt St. Vydra*“ Prag 1795.

Vedle své stolice učitelské, jížto především síly své obětoval, spravoval Vydra po celý ten čas také rozličné úřady akademické a odbýval spojené s nimi funkce s příkladnou bedlivostí. Roku 1789 a 1799 byl děkanem fakulty filosofické, a pokud pozůstával tak zvaný konses studijní, byl referentem fakulty filosofické při konsesu tomto. Roku 1799 propůjčeno Vydrovi jakožto nejstaršímu duchovnímu professoru na fakultě filosofické dle starobylého obyčeje čestně kanovnictví u Všech Svatých na Hradě Pražském; r. 1800 zvolen jest jednomyslně ode všech čtyř fakult za rektora university pražské a činil o narozeninách císaře Františka II. (10. února r. 1800) obyčejnou slavnostní řeč u přítomnosti celé university v chrámě Týnském, která k obecné žádosti byla vytištěna co „*Oratio cum aug. Caesaris Regisque Boh. Francisci II. antiq. et celeb. Carolo-Ferdinandeae Universitas natalem diem 12. Febr. 1800 solemni ritu in basilica Tynensi celebraret, dicta a St. Vydra ejusdem Univ. Rectore*“ Praha 1800.

Že byl Vydra výborný řečník, kázával také — a to v mladších letech velmi zhusta — v rozličných chrámech pražských i venkovských, což i v pozdějším stáří, třeba že býval churavý, alespoň ve výroční dni sváteční činiti neopomíjel. Kázával obyčejně jen *česky*, zřídka kdy *latinsky*, a to vždy tak trefně, jadrně a výborně, že sebe větší chrámy bývaly pak přeplněny. Kázání ta vydával k žádosti posluchačů obyčejně také tiskem, později sebral z nich nejdůležitější a vydal je pospolu s titulem: „*Svazek kázání svátečních, které v rozličných místech, zvláště v slavných městech Pražských, činil St. Vydra,*“ v Praze 1799.

Těmito a k nim podobnými pracemi učitelskými a úřad-

ními trpělo zdraví Vydrovo nemálo, a to tím více, poněvadž i těch několika jemu zbývajících hodin prázdných neužíval k svému zotavení, anobrž k cvičením nábožným, k rozličným pracím literárním, k soukromému zdarma vyučování žáků svých čili ke korepeticím a t. p.

Neustálým čtením, psáním, počítáním, kreslením a t. p. namáháním oslábl Vydra na začátku r. 1799 velice na levé oko a oslepl ke konci července t. r. docela naň; nicméně že pravé oko zůstalo mu zdravé a že při tom mohl dosti dobře čísti a psáti, tajil se tím a konal všeliké práce bez přerušení, ovšem s tím větším namáháním oka pravého, což mělo ovšem za účinek, že na začátku ledna r. 1803 i pravé oko velmi zesláblo, anobrž Vydra dne 22. ledna ve škole docela oslepnul, tak že od tabule domů odveden býti musil a přes všelikou pomoc lékařskou napotom docela slepý zůstal

Nemoha takto více ve škole přednáseti a chtěje trapnou dlouhou chvíli sobě ukrátiti zanášel se děláním latinských epigramů, jichž složil na počet 88 a to namnoze zdařilých a obsahem svým zajímavých; vydal je také tiskem co „*St. Vydra epigrammata*,“ Pragæ 1804, připsav je „*svým milým posluchačům*“ a připojiv k nim předmluvu, životopisná dáta mladosti jeho obsahující.

Jiná práce, kterou Vydra času toho pro polehčení trapného svého položení se zanášel, bylo *vykládání umění početního v jazyku českém*. Vydra totiž nesl to velmi těžce, že jazyk český ze škol a života veřejného jest docela vyloučen a ustanovil se na tom, že vzdělá knihu o umění mathematickém v jazyku českém, jednak aby se mládež a každý jiný takto snáze a důkladněji v umění tom vycvičiti mohl, jednak aby se ukázalo, že jazyk český není tak nevzdělaný a k vyšším vědomostem nespůsobný, jak jej tehdejší odrůdílci a nepřítivci naříkati směli. *) Započal práci tu již několikráte, avšak byl z ní vždy zase vyrušen, a teprv nyní, jsa prost všelikého jiného zaměstnání, uvázal se na dobro v dílo to v ten způsob, že každého dne několik hodin říkal do pera své mathematické přednášky v jazyku českém přebývajícím u něho dvěma studujícím, totiž Josefovi Zieglerovi

*) Děje se bohužel tak i podnes i od lidí nám jinak nenepříznivých.

a Janu Dostálovi. U věci té pokračoval tak pilně, že za několik měsíců první část dfla toho, obsahující „*Počátky aritmetiky*“, byla dokončena a nezbývalo ničehož, leč aby je ještě někdo přehledl a vludivé se chyby a nedopatření opravil, v kteroužto práci se později uvázal k přimlouvání kanovníka Lenharta bývalý žák Vydrův a nástupce na stoličce učitelské Ladislav Jandera, načež spis ten r. 1806 nákladem c. k. normální školy vtištěn byl co „*Počátkové aritmetiky*“ od *St. Vydry*.

Skončiv první část umění mathematického v jazyku českém, dal se Vydra ihned do diktování *algebry* v témže jazyku, avšak neskončil ji; neboť v srpnu r. 1804 začal patrně na celém těle slábnouti a tak silně kašlati, že i sluchu svého téměř pozbyl, takže všeliké ústní jednání a rozmlouvání s ním stalo se nemožným. Slábnuv co den více a více ulehl dne 2. prosince t. r. jak obyčejně na lože své, z něhož však nepovstal více; byv v noci dne 3. prosince raněn mrtvicí, vypustil u večer téhož dne šlechetného ducha svého, načež mrtvé tělo jeho pochováno jest dne 6. prosince 1804 na volšanském svatém poli v průvodu tak četném a slavném, jakého na drahé časy nebylo viděti v městech pražských.

(Dokončení.)

Nový důkaz poučky o poměrech

mezi původními a přidruženými determinanty a subdeterminanty.

(Podává dr. F. J. Studnička.)

Poměr mezi původním determinantem stupně n tého

$$\Delta = \begin{vmatrix} a_1, b_1, \dots, l_1 \\ a_2, b_2, \dots, l_2 \\ \vdots \\ a_n, b_n, \dots, l_n \end{vmatrix} = (a_1 b_2 \dots l_n)$$

a přidruženým k němu